

Μνήμη και Προφορική Ιστορία

Ενότητα 7α: Ζητήματα Δεοντολογίας στην Προφορική Ιστορία

Ρίκη Βαν Μπούσχοτεν

Τμήμα Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

ΜΑΘΗΜΑ 7

ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ ΣΤΗΝ ΠΡΟΦΟΡΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Βασική βιβλιογραφία

- ◇ Thompson, *Φωνές από το Παρελθόν*, κεφ. 8 σ. 306-311
- ◇ Yow, *Recording Oral History*, κεφ. 4
 - ◇ Παράρτημα Β Principles and Standards of the Oral History Association, σ. 252-258
- ◇ www.ohs.org.uk/ethics/index.php (2012)
- ◇ <http://www.epi.uth.gr/index.php?page=practice2>

Δεοντολογία στην προφορική ιστορία

- ◊ Υποχρεώσεις ερευνητών
 - ◊ Απέναντι στους αφηγητές
 - ◊ Απέναντι στην επιστήμη
 - ◊ Απέναντι στην αρχειακή τεκμηρίωση

Δικαιώματα και υποχρεώσεις

◊ Δεοντολογικά (ethics)

◊ Ηθικά (moral)

◊ Νομικά (legal)

Πνευματικά δικαιώματα (1)

- ◆ Μετά το τέλος της συνέντευξης δημιουργούνται δύο διαφορετικά είδη πνευματικών δικαιωμάτων:
 - ◆ Τα δικαιώματα στα λόγια του πληροφορητή ανήκουν στον ίδιο
 - ◆ Τα δικαιώματα στην ηχογράφηση ή στη βιντεοσκόπηση ανήκουν στον ερευνητή ή στο φορέα που την παρήγγειλε

Πνευματικά δικαιώματα (2)

- ◆ Εάν ο πληροφορητής δεν παραχωρεί τα πνευματικά του δικαιώματα σε άλλο φορέα, πρέπει να ζητήσουμε την άδειά του κάθε φορά που θέλουμε να δημοσιεύσουμε (μέρος της) συνέντευξης
- ◆ Όταν έχει ήδη πεθάνει, πρέπει να αναζητήσουμε την άδεια από τους κληρονόμους του
- ◆ Για τους λόγους αυτούς ζητάμε συνήθως από τους πληροφορητές μας να υπογράψουν ένα παραχωρητήριο

Παραχωρητήριο

- ◊ Ο πληροφορητής παραχωρεί στο αρχείο τα πνευματικά του δικαιώματα στην ηχογράφηση με σκοπό:
 - ◊ Την ελεύθερη πρόσβαση του κοινού σύμφωνα με τους όρους που συμφωνούνται από κοινού
 - ◊ Τη χρήση αποσπασμάτων σε δημοσιεύσεις, εκπομπές, εκθέσεις και στο Διαδίκτυο

Το παραχωρητήριο του ΙΑΚΑ

- ◊ Διά του παρόντος παραχωρώ στο Αρχείο Οπτικοακουστικών Μαρτυριών του Τμήματος Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας την ηχογραφημένη/βιντεοσκοπημένη μαρτυρία μου και τα συνοδευτικά τεκμήρια. Το Αρχείο μπορεί να χρησιμοποιήσει το υλικό για ερευνητικούς και εκπαιδευτικούς σκοπούς, σε έντυπες και ηλεκτρονικές δημοσιεύσεις (συμπεριλαμβανομένου και σε CD και στο Διαδίκτυο), σε διαλέξεις, σε ραδιοφωνικές και τηλεοπτικές εκπομπές και σε μουσειακές εκθέσεις.

Ειδικοί όροι

- ◆ Περιορισμοί
 - ◆ □ Επιθυμώ να διασφαλιστεί η ανωνυμία μου
 - ◆ □ Επιτρέπω τη χρήση της συνέντευξής μου μόνο ύστερα από χρόνια
 - ◆ □ Άλλο

Υπογραφή του παραχωρητηρίου

- ◆ Ενημερώνουμε τους πληροφορητές μας για την ύπαρξη του παραχωρητηρίου πριν από τη συνέντευξη
- ◆ Εξηγούμε τους όρους της συμφωνίας και τις δυνατότητες περιορισμών χρήσης πριν ή μετά τη συνέντευξη
- ◆ Ζητάμε την υπογραφή (εις διπλούν) της συμφωνίας μετά τη συνέντευξη

Και το Διαδίκτυο;

- ◇ Δεν υπάρχει ειδική νομοθεσία
- ◇ Το Διαδίκτυο είναι μια νέα μορφή δημοσίευσης
- ◇ Δεν επιτρέπεται η αναπαραγωγή απομαγνητοφωνημένων κειμένων χωρίς τη ρητή συγκατάθεση του πληροφορητή
- ◇ Δεν επιτρέπεται η αναπαραγωγή οπτικοακουστικών αποσπασμάτων χωρίς τη συγκατάθεσή του
- ◇ <http://www.memoro.org/gr-gr/>

Creative Commons

μια εναλλακτική προσέγγιση

- ◇ Τα λόγια του πληροφορητή παραμένουν στην «ιδιοκτησία» του
- ◇ Δεν τα «παραχωρεί» συλλήβδην με παραχωρητήριο
- ◇ Συμφωνεί όμως να διατεθούν για δημόσια χρήση υπό όρους που μπορεί να επιλέγει ο ίδιος
- ◇ <http://ontheline.trincoll.edu/oral-history/creative-commons/>
 - ◇ Who owns oral history? A Creative Commons Solution, άρθρο των Jack Dougherty & Candace Simpson 2012
- ◇ <http://creativecommons.org/>
- ◇ Ποια πλεονεκτήματα, μειονεκτήματα;

Οδηγίες δεοντολογίας

- ◊ Διαμόρφωση καλών πρακτικών από το 1968 : πριν, κατά τη διάρκεια και μετά τη συνέντευξη
 - ◊ συνεχής ανανέωση

Παραδείγματα

- ◊ Oral History Association USA (2009)

www.oralhistory.org/do-oral-history/principles-and-practices

- ◊ Oral History Society UK (2012)

www.ohs.org.uk/ethics/index.php

Βασικοί Στόχοι

- ◊ Εδραίωση σχέσεων εμπιστοσύνης μεταξύ πληροφορητή και ερευνητή
- ◊ Διαθεσιμότητα ηχογραφήσεων για ερευνητικούς σκοπούς
- ◊ Σεβασμός των δικαιωμάτων των πληροφορητών

Γενικές αρχές

- ◊ Ενημερωμένη συγκατάθεση (informed consent)
- ◊ Εχεμύθεια (confidentiality)
- ◊ Σεβασμός των αφηγητών και της έρευνας
- ◊ Αποφυγή υποσχέσεων που δεν μπορούν να τηρηθούν
- ◊ Ανωνυμία μόνο κατά εξαίρεση
- ◊ Διατήρηση των αρχικών τεκμηρίων

Πριν τη συνέντευξη

- ◇ Κατάλληλη προετοιμασία ερευνητή
 - ◇ Διευκρίνιση του στόχου
 - ◇ Καλή γνώση θεματικής, τεχνική κατάρτιση
 - ◇ Κατάλληλη επιλογή πληροφορητών
 - ◇ Καλύτερος δυνατός εξοπλισμός
- ◇ Προετοιμασία του πληροφορητή
 - ◇ Ενημέρωση για τους στόχους της έρευνας
 - ◇ Προτιμήσεις του για το χώρο της συνέντευξης
- ◇ Κατάρτιση οδηγού συνέντευξης

Στη διάρκεια της συνέντευξης

- ◊ Κατάλληλος χώρος
- ◊ Τήρηση προηγούμενων συμφωνιών
- ◊ Ισορροπία ανάμεσα στους στόχους της έρευνας και τον τρόπο σκέψης του πληροφορητή
- ◊ Σεβασμός των δικαιωμάτων του πληροφορητή
- ◊ Υπογραφή παραχωρητηρίου

Μετά τη συνέντευξη

- ◆ Τεκμηρίωση της συνέντευξης
- ◆ Αρχαιοθέτηση
- ◆ Σχετική ενημέρωση πληροφορητή
- ◆ Ευχαριστήρια επιστολή
- ◆ (ενδ) αντίγραφο στον πληροφορητή
- ◆ (ενδ) επιστροφή στην κοινότητα
- ◆ Σεβασμός συμφωνηθέντων από το φορέα αρχειοθέτησης

Προβληματισμοί (1)

- ◆ Μπορεί πράγματι να εξασφαλιστεί η *ενήμερη* συγκατάθεση;
- ◆ Μπορεί πράγματι να εγγυηθούμε την τήρηση των κανόνων που συμφωνήσαμε; (Boston case)
- ◆ Ποιος ο ρόλος των πολιτισμικών συμφραζόμενων;
- ◆ Μπορεί πράγματι να εξασφαλιστεί η ανωνυμία;

Προβληματισμοί (2)

- ◆ Τι σημαίνει «σεβασμός των δικαιωμάτων του πληροφορητή;»
 - ◆ Ενημέρωση για τη χρήση
 - ◆ Έλεγχος της απομαγνητοφώνησης
 - ◆ Δικαίωμα αλλαγής του αρχικού προφορικού κειμένου;
 - ◆ Συμμετοχή στην ερμηνεία;

Άλλες ηθικές πτυχές

- ◇ Τι πρέπει να αποφύγουμε;
 - ◇ Χειραγώγηση του πληροφορητή
 - ◇ Παρερμηνεία των λεγόμενων του
 - ◇ Χρήση του υλικού για άλλο σκοπό
 - ◇ Χρήση πληροφοριών σε άλλες συνεντεύξεις με αναφορά του αρχικού πληροφορητή
 - ◇ Υπέρβαση των ψυχικών ορίων αντοχής του πληροφορητή

Χρήσιμη βιβλιογραφία

- ◆ Valerie Yow, *Recording Oral History*, κεφ. 4
- ◆ John Neuenschwander, *Oral history and the law* , 2002
- ◆ Katherine Borland, 'That's not what I said'
- &
- ◆ Kathleen Blee, Evidence, empathy and ethics: lessons from oral histories of the Klan. Στο *Oral History Reader*

ΣΚΗΝΙΚΑ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ

◊ Σκηνικό Α

Κάποιος συνεργάτης του τοπικού Μουσείου σας έφερε μια καταπληκτική συνέντευξη που ηχογράφησε ο ίδιος με ένα γνωστό λαϊκό μουσικό της πόλης, ο οποίος σήμερα δεν ζει πλέον. Η συνέντευξη καλύπτει σημαντικές πτυχές της τοπικής μουσικής παράδοσης, αλλά και της κοινωνικής ζωής του τόπου που δεν είναι γνωστές από άλλες πηγές. Πολιτική του μουσείου είναι ότι στα εκθέματα δεν θα περιλαμβάνονται προφορικές μαρτυρίες χωρίς παραχωρητήρια υπογραμμένα από τον πληροφορητή. Τέτοιο έγγραφο δεν υπάρχει στην περίπτωση αυτή. Πως θα συζητήσετε αυτό το θέμα με τους υπεύθυνους του Μουσείου και ποια λύση θα προτείνετε;

ΣΚΗΝΙΚΟ Β

- ◆ Πραγματοποιήσατε μια σειρά από συνεντεύξεις με Μικρασιάτες πρόσφυγες πρώτης και δεύτερης γενιάς και ακολουθήσατε τους κανόνες δεοντολογίας αποκτώντας παραχωρητήρια από όλους τους πληροφορητές. Ωστόσο, κατά την έναρξη έκθεσης στην οποία εμφανίζονται απομαγνητοφωνημένα αποσπάσματα από τις συνεντεύξεις, μια δασκάλα πληροφορήτρια διαφωνεί έντονα για τον τρόπο με τον οποίο χρησιμοποιήθηκε η συνέντευξή της. Δεν της αρέσει ο τρόπος με τον οποίο η κατά γράμμα απομαγνητοφώνηση αποδίδει το προφορικό λόγο της και επιμένει να αφαιρεθεί το απόσπασμα από το ταμπλώ της έκθεσης. Τι κάνετε στην περίπτωση αυτή;

ΣΚΗΝΙΚΟ Γ

- ◆ Ένα μέλος της ομάδας προφορικής ιστορίας του τοπικού μουσείου έχει πραγματοποιήσει μια πολύωρη συνέντευξη με ένα μέλος της τοπικής κοινωνίας που στο παρελθόν υπήρξε σπόνσορας του μουσείου προσφέροντας σημαντικές δωρεές. Ύστερα από τρεις μακρόχρονες συναντήσεις και πολύωρες συνεντεύξεις, ξαφνικά σας τηλεφωνεί (όχι τον συνάδελφο που πήρε τη συνέντευξη) για να σας πει ότι άλλαξε γνώμη για τη συμμετοχή του στο πρόγραμμα. Επιπλέον σας ζητάει να του δώσετε πίσω όλες τις ηχογραφήσεις για να τις καταστρέψει. Πως διαχειρίζεστε αυτή την κατάσταση τόσο σε σχέση με τον πληροφορητή όσο και με το άτομο που πήρε τη συνέντευξη;

Χρηματοδότηση

- ◇ Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- ◇ Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- ◇ Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «**Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση**» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση, Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.